

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

A1. Να αποδώσετε με συντομία το περιεχόμενο των παρακάτω ιστορικών όρων:

Βενιζελισμός, Ραλλικό Κόμμα

Μονάδες 12

A2. Να προσδιορίσετε αν το περιεχόμενο των ακόλουθων προτάσεων είναι σωστό ή όχι, γράφοντας στο τετράδιό σας την ένδειξη Σωστό ή Λάθος δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πρόταση.

- α. Ο βενιζελισμός θεωρούσε το ελληνικό κράτος ως μοχλό έκφρασης και ανάπτυξης του ελληνισμού.
- β. Το κόστος των Βαλκανικών πολέμων κλόνισε ανεπανόρθωτα την ελληνική οικονομία.
- γ. Η αγροτική αποκατάσταση των προσφύγων ήταν κυρίως έργο του Υπουργείου Γεωργίας.
- δ. Μετά τη διάλυση της ΕΑΠ, το 1930, τα χρέη των αγροτών προσφύγων ανέλαβε να εισπράξει η Εθνική Τράπεζα.
- ε. Η Κρητική Βουλή άρχισε τις εργασίες της στις 9 Δεκεμβρίου 1898.
- στ. Σύμφωνα με τον Οργανικό Νόμο του 1900, ο προκαθήμενος της Κρητικής εκκλησίας εκλέγεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Μονάδες 12

B1. Να παρουσιάσετε το περιεχόμενο και τους όρους της Σύμβασης Ανταλλαγής Πληθυσμών της Λοζάνης.

Μονάδες 14

B2. Να παρουσιάσετε το έργο που επιτελέστηκε στην Κρήτη κατά την περίοδο της αρμοστείας του Αλέξανδρου Ζαΐμη.

Μονάδες 12

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ

Να παρουσιάσετε τη συμβολή των προσφύγων και ιδιαίτερα των γυναικών στη βιομηχανική ανάπτυξη της Ελλάδας κατά την περίοδο του μεσοπολέμου.

ΠΗΓΗ: Η απασχόληση των γυναικών

Σε αντίθεση με τα μικρά εργαστήρια τα οποία προτιμούσαν την ειδικευμένη ανδρική εργασία, οι μεγάλες επιχειρήσεις βασιζόνταν κυρίως στην απασχόληση των γυναικών. Με τον όρο «μεγάλες επιχειρήσεις» εννοούμε συνήθως επιχειρήσεις στους κλάδους της κλωστοϋφαντουργίας και του καπνού, στους οποίους οι περισσότεροι εργάτες απασχολούνταν σε μονάδες μεγάλου μεγέθους. Το κοινό χαρακτηριστικό αυτών των κλάδων ήταν ότι δεν σταμάτησαν σε όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου να χρησιμοποιούν μαζικά γυναικείο εργατικό δυναμικό. Οι γυναίκες αποτελούσαν το μεγαλύτερο ποσοστό του εργατικού δυναμικού των μεγάλων εργοστασίων, επειδή η εργασία τους διέθετε ορισμένα οικονομικά χαρακτηριστικά που έκαναν τους επιχειρηματίες να τις προτιμούν και να προσαρμόσουν την οργάνωση της παραγωγής πάνω σε αυτά. Το πρώτο και πολύ γνωστό στοιχείο της γυναικείας εργασίας ήταν βέβαια η πολύ χαμηλή τιμή της, η οποία μάλιστα δεν επηρεαζόταν από τη μεγάλη ζήτηση. Ακόμη κι όταν εκτελούσαν ειδικευμένη εργασία, οι γυναίκες ποτέ δεν αμείβονταν όσο οι άνδρες συνάδελφοί τους, διότι τα γυναικεία εισοδήματα θεωρούνταν εκ προοιμίου συμπληρωματικά στον οικογενειακό προϋπολογισμό – έστω κι αν οι γυναίκες ήταν αρχηγοί αυτών των οικογενειών. Δεύτερον, είχαν διάθεση για γρήγορη αποχώρηση από την εργασία τους στο εργοστάσιο. Συνήθως εργάζονταν σε αυτό μέχρι να επιτύχουν το εισόδημα – στόχο.

Κώστας Φουντανόπουλος, *Εργασία και εργατικό κίνημα στην Ελλάδα στο Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα*, Τόμος Β1, σελ. 303

Μονάδες 25

ΘΕΜΑ Δ

Λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο των παραθεμάτων και τις πληροφορίες του σχολικού βιβλίου, να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα:

- α. Ποια μορφή πήρε η τουρκική καταπίεση εναντίον των Ποντίων;
- β. Ποιοι λόγοι υπαγόρευαν αυτή την πολιτική;

Πηγή Α

«Την 15^{ην} Απριλίου, οι κάτοικοι των δέκα εξ χωρίων της περιφέρειας της Μονής Βαζελώνος, άπαντες Έλληνες λαβόντες διαταγήν των τουρκικών στρατιωτικών αρχών, να φύγωσιν εις το εσωτερικόν της Αργυρουπόλεως και φοβηθέντες, μη έμμελον, καθ' οδόν, να σφαγώσιν, ον τρόπον είδον σφαγέντας τους Αρμενίους, εγκατέλιπον τας κατοικίας των, και εισήλθον εις τα δάση, ελπίζοντες να σωθώσιν, εκ ταχείας τινός προελάσεως του ρωσικού στρατού. [...]

Άπασαι αι οικίαι των χωρίων τούτων μετά την έξοδον των ενοίκων ελεηλατήθησαν και αι περιουσίαι διηρπάγησαν υπό του τουρκικού στρατού, και των Τούρκων κατοίκων των προς δυσμάς κειμένων τουρκικών χωρίων...»

A.Y.E., *Αθήνα 1917, Ανθελληνικοί εν Τουρκία διωγμοί, αρ. πρωτ. 9067, Πετρούπολη (30.γ.1916)*

Πηγή Β

«Εκ του ολικού ελληνικού πληθυσμού διακόσιοι τριάκοντα τρεις χιλιάδες έυρον τον θάνατον εν τω στρατώ, εν τοις αιμασίοις εργατικοίς τάγμασι, εν ταις εξορίαις, ανά τα όρη, τους ποταμούς, τας χαράδρας, τας ερημιάς, εκ πείνης, εκ ψύχους, εκ κακουχιών, εν μαχαίρα και ξίφει και αγχόνη και δια παντοίων άλλων μέσων»

A.Y.E., K.Y., Y.A.K., 1922/A/4, αρ. πρωτ. 1320, Κων/πολη (1.3.1922)

Πηγή Γ

«Με την είσοδο της Τουρκίας στον πόλεμο, ο Ελληνισμός του Πόντου ακολούθησε την τύχη των Ελλήνων της ανατολικής Θράκης και της Μικράς Ασίας εκκενώσεις οικισμών, τάγματα εργασίας, εκτελέσεις λιποτακτών, αντίποινα στις οικογένειες των φυγοστράτων. Η γεωγραφική όμως θέση του Πόντου κοντά στο ρωσοτουρκικό μέτωπο είχε σαν αποτέλεσμα να δοκιμάσει εντονότερα τις συνέπειες του πολέμου. Συγκεκριμένα, μετά τη συντριπτική ήττα της Τουρκίας στο Σαρικαμίς (Ιανουάριος 1915), που αποδόθηκε στη συμμετοχή απίστων στον «ιερό στρατό του Προφήτη» οι Έλληνες του Πόντου απομακρύνθηκαν από τον τακτικό στρατό και τοποθετήθηκαν στα αμελέ ταμπουρού. Έτσι, με το πρόσχημα της θρησκοληψίας, οι Πόντιοι, νέοι και γέροι, στρατολογούνταν αποκλειστικά πια στα τάγματα εργασίας.

Οι διώξεις εντάθηκαν με την έκδοση διατάγματος για την εξορία όλων των ανδρών από 16-40 ετών και τη μεταφορά γυναικόπαιδων στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας (15/28 Δεκεμβρίου 1916). Πολλοί Έλληνες κατέφυγαν τότε στα βουνά και οργάνωσαν άμυνα εναντίον του τακτικού στρατού. Ένα από τα χαρακτηριστικότερα επεισόδια του ανταρτοπολέμου ήταν και η άμυνα μερικών ενόπλων φυγοστράτων που προστάτευαν εξακόσια γυναικόπαιδα στη σπηλιά της «Παναγίας των τυφλών». Αλλού λιποτάκτες και φυγόστρατοι βρήκαν αργό, μαρτυρικό θάνατο, όπως στον Άγιο Γεώργιο Πατλάμ της Κερασούντος, όπου περισσότεροι από 3.000 Έλληνες, έγκλειστοι επί μήνες, χωρίς τροφή, πέθαναν περιμένοντας να εκτοπιστούν στα βάθη της Ανατολίας.

Με τους μετρίότερους υπολογισμούς εξορίστηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου 235.000 Πόντιοι και 80.000 κατέφυγαν στη Ρωσία, ενώ ο ελληνικός πληθυσμός της περιοχής πλησίαζε στις παραμονές του πολέμου τις 500.000»

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ', σελ.: 102

Μονάδες 25

Α Π Α Ν Τ Η Σ Ε Ι Σ Ο Μ Α Δ Α Π Ρ Ω Τ Η

A1. Βενιζελισμός: Βλέπε σχολικό εγχειρίδιο, σελ. 48: «Στην περίοδο ... του έθνους».

Ραλλικό Κόμμα: Ένα από τα τρία αντιβενιζελικά κόμματα της δεύτερης δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα, βλ. σχολ. εγχειρ. σελ.92: «Το ραλλικό κόμμα ...ανάπτυξη».

A2. α. | Σωστό, **β. |** Λάθος, **γ. |** Λάθος, **δ. |** Λάθος, **ε. |** Λάθος, **στ. |** Σωστό

B1. Βλ. σχολ. εγχειρ.,σελ. 149-151: «Στις 24 Ιουλίου...επίμαχων περιοχών.»

B2. Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ. 216: «Ο Αλέξανδρος Ζαΐμης, έμπειρος πολιτικός...του Κρητικού Ζητήματος»

Ο Μ Α Δ Α Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Η

ΘΕΜΑ Γ

Η βιομηχανική ανάπτυξη που συντελέστηκε στην Ελλάδα κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου ήταν σημαντική και σ' αυτή συνέβαλε καθοριστικά η άφιξη των προσφύγων και η εγκατάστασή τους στα αστικά κέντρα της χώρας Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ 168-169: «Η άφιξη των προσφύγων ... ή γηγενών». Σημαντικό επίσης ρόλο έπαιξε και η πρόθεση της ΕΑΠ να χρηματοδοτήσει ένα μικρό αριθμό επιχειρήσεων στα αστικά κέντρα Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ 157: «Την αστική αποκατάσταση ... (όπως η πατητουργία)».

Το εργατικό δυναμικό στις βιομηχανίες αυτές αποτελούσαν σε συντριπτικό ποσοστό οι πρόσφυγες των πόλεων που από τα πρώτα χρόνια της μετεγκατάστασής τους εργάζονταν περιστασιακά σε εργοστάσια και βιοτεχνίες Βλ. σχολ. εγχειρ., σελ 157: «Οι περισσότεροι πρόσφυγες ... και μικροκαταστηματάρχες». Ιδιαίτερο ρόλο μάλιστα ανέλαβαν οι γυναίκες πρόσφυγες, που το 1930 αποτελούσαν την πλειονότητα των εργατών στην κλωστοϋφαντουργία, την καπνοβιομηχανία και τη βιομηχανία ετοιμών ενδυμάτων, βλ. σχολ. εγχειρ., σελ 169: «Η άφιξη των προσφύγων ... ετοιμών ενδυμάτων». Τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνονται και από το παράθεμα, το οποίο αναλύει ενδελεχώς το φαινόμενο της γυναικείας εργασίας. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται ότι, σε αντίθεση με τα μικρά εργαστήρια που ενδιαφέρονταν για την εξειδικευμένη ανδρική εργασία, οι μεγάλες επιχειρήσεις απασχολούσαν κυρίως γυναίκες. Ο επιχειρήσεις αυτές δραστηριοποιούνταν στους κλάδους της κλωστοϋφαντουργίας και του καπνού και κοινό χαρακτηριστικό τους ήταν ότι απασχολούσαν κατά κύριο λόγο γυναικείο εργατικό δυναμικό καθ' όλη την περίοδο του Μεσοπολέμου.

Η επιλογή τους αυτή δεν υπήρξε τυχαία αλλά βασίστηκε σε σημαντικές οικονομικές παραμέτρους. Η πρώτη από αυτές ήταν οι χαμηλές απολαβές των γυναικών οι οποίες δεν αναπροσαρμόζονταν ακόμα και αν η ζήτηση ήταν μεγάλη. Αυτό οφείλονταν στο γεγονός ότι η γυναικεία εργασία θεωρούνταν συμπληρωματική στην οικογένεια και άρα χαμηλότερα αμειβόμενη από την αντρική. Η κατάσταση αυτή δεν άλλαζε ακόμη και αν η εργασία ήταν ειδικευμένη ή και αν η γυναίκα ήταν αρχηγός της οικογένειας. Ο δεύτερος παράγοντας που καθόριζε την προτίμηση των εργοδοτών στις γυναίκες ήταν η σχετικά γρήγορη αποχώρησή τους από την εργασία. Οι γυναίκες εργάζονταν συνήθως μέχρι να συγκεντρώσουν ένα συγκεκριμένο χρηματικό ποσό και στη συνέχεια εγκατέλειπαν την εργασία. Η βραχυπρόθεσμη αυτή απασχόληση ευνοούσε τους κεφαλαιοκράτες που έτσι δεν προχωρούσαν σε αύξηση μισθών λόγω χρόνου παραμονής στην εργασία και δεν πιέζονταν για παραχώρηση δικαιωμάτων από μακροπρόθεσμα απασχολούμενους εργάτες. Συμπερασματικά, η εργασία των γυναικών συνέβαλε καθοριστικά στη βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας, αλλά ταυτόχρονα, βοήθησε και τις ίδιες τις εργαζόμενες να διεκδικήσουν με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση την ισότητα στο μέλλον.

ΘΕΜΑ Α

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ο ελληνισμός του Πόντου παρουσίασε ραγδαία οικονομική και πνευματική ανάπτυξη συγκριτικά με τις άλλες εθνότητες που ζούσαν στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Οι νεοτουρκικές κυβερνήσεις, όμως, έσπευσαν να λάβουν σειρά εχθρικών μέτρων για να περιορίσουν την αυξανόμενη δύναμη των Ποντίων στην ευρύτερη περιοχή. Οι εξαγγελίες του Αμερικανού Προέδρου Ουίλσον σχετικά με την αυτοδιάθεση των λαών αφύπνισε τις συνειδήσεις των Ποντίων και κυρίως αυτών της Διασποράς, οι οποίοι ξεκίνησαν αγώνα για τη δημιουργία αυτόνομης Ποντιακής Δημοκρατίας, βλ. σχολ. εγχειρ., σελ: 249 «Ωστόσο... Δημοκρατίας».

α. Η κατάσταση για τους Πόντιους επιδεινώθηκε τραγικά μετά το Φεβρουάριο του 1918 όταν ο ρωσικός στρατός εγκατέλειψε την Τραπεζούντα. Την περίοδο αυτή πολλοί Έλληνες του Πόντου για να γλυτώσουν από τις διώξεις των Τούρκων υποχρεώθηκαν να καταφύγουν στη Ρωσία, βλ. σχολ. εγχειρ., σελ: 249 «Το Φεβρουάριο.. εμφύλιο πόλεμο». Οι καταπιέσεις των Νεότουρκων και των Κεμαλικών εις βάρος των Ποντίων πήραν συχνά τη μορφή αναγκαστικών εκτοπίσεων ολόκληρων χωριών, όπως συνέβη στην περίπτωση των 16 χωριών της περιφέρειας της Μονής Βαζελώνος, οι κάτοικοι των οποίων επέλεξαν να καταφύγουν στο δάσος ελπίζοντας ότι θα μπορούσαν να σωθούν μετά την επέμβαση του ρωσικού στρατού. Ο φόβος της γενικευμένης σφαγής για τους Ποντίους ήταν αναμενόμενος καθώς υπήρχε το ιστορικό προηγούμενο της γενοκτονίας των Αρμενίων η οποία είχε σημειωθεί το 1915. Αν και η γενοκτονία των Ποντίων δεν ήταν εξίσου γνωστή με την γενοκτονία των Αρμενίων, είχε τις ίδιες ποσοτικές και ηθικές διαστάσεις. Υπολογίζεται ότι περισσότεροι από τους μισούς Ποντίους θανατώθηκαν μέχρι το 1923. Μ' αυτό το σκεπτικό οι Τούρκοι οδήγησαν τους Πόντιους στις εξορίες και στις φυλακές, ενώ 230.000 άνδρες βρήκαν το θάνατο στο στρατό ή στα τάγματα εργασίας, βλ. σχολ. εγχειρ., σελ: 253 «Είναι γνωστή... αμελέ ταμπουρού». Παράλληλα τα σπίτια των Ποντίων που είχαν εγκαταλειφθεί από τους ενοίκους τους λεηλατήθηκαν και οι περιουσίες έπεσαν στα χέρια του τουρκικού στρατού ή των Τούρκων κατοίκων γειτονικών περιοχών. Ιδιαίτερα σκληρή υπήρξε η μεταχείριση των γυναικόπαιδων και των γερόντων από τους Τούρκους. Οι εξοντωτικές και πολύωρες οδοιπορίες μέσα στο χιόνι συνέβαλαν στην άμεση θανάτωση τους, ενώ την ίδια στιγμή οι άνδρες πέθαιναν από τις κακουχίες, την πείνα, το κρύο και τις αρρώστιες στα τάγματα εργασίας. Όσους συνελάμβαναν οι Τούρκοι ως λιποτάκτες τους εκτελούσαν άμεσα, ενώ δεν δίσταζαν να στραφούν και εναντίον των οικογενειών όσων ήταν φυγόστρατοι με τη μορφή αντιποίνων. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των λιποτακτών και φυγόστρατων Ελλήνων από τον Άγιο Γεώργιο Πατλάμ της Κερασούντας οι οποίοι οδηγήθηκαν σε μαρτυρικό θάνατο καθώς ήταν έγκλειστοι επί μήνες χωρίς τροφή. Επιπλέον, κατά το 1916 οι Νεότουρκοι με έκδοση διατάγματος υποχρέωσαν τους άνδρες ηλικίας 16-40 ετών να οδηγηθούν στην εξορία και τα γυναικόπαιδα να μεταφερθούν στην ενδοχώρα της Μ. Ασίας. Οι συνθήκες διαβίωσης των Ελλήνων επιδεινώθηκαν κυρίως μετά την αποβίβαση του ελληνικού στρατού στην περιοχή της Σμύρνης, το Μάιο του 1919. Λίγες μέρες αργότερα ο Κεμάλ οργάνωσε τη δεύτερη φάση των διωγμών εναντίον του ελληνικού στοιχείου, όταν αποβιβάστηκε ο ίδιος στη Σαμψούντα, βλ. σχολ. εγχειρ., σελ: 254 «Η κατάσταση... Σαμψούντα».

β. Ο βασικός λόγος που υπαγόρευσε αυτή την πολιτική των Νεοτούρκων και των Κεμαλικών ήταν η πολιτική σκοπιμότητα της εκκαθάρισης της Μ. Ασίας, του Πόντου και της Ανατολικής Θράκης από το ελληνικό στοιχείο. Σε αντίθεση με τη γενοκτονία των Εβραίων δεν υπήρχε στην περίπτωση των Ποντίων ψευδοεπιστημονική θεμελίωση περί γενετικής, ευγονικής, αρίας ή σημιτικής φυλής, βλ. σχολ. εγχειρ. σελ : 254 «Η φύση ... κακουχίες». Η τοποθέτηση των Ποντίων στα τάγματα εργασίας και όχι στο στρατό ερμηνεύεται ως το αποτέλεσμα της θρησκοληψίας των Τούρκων, αφού θεώρησαν ότι η ήττα της Τουρκίας στο Σαρικαμίς, τον Ιανουάριο του 1915, οφειλόταν στη συμμετοχή απίστων. Γι' αυτό το λόγο Πόντιοι νέοι και γέροι απομακρύνθηκαν από τον τακτικό στρατό και αναγκάστηκαν να επανδρώσουν τα τάγματα εργασίας στα οποία οι πιθανότητες επιβίωσης ήταν ελάχιστες. Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι η τύχη των Ποντίων δε διέφερε απ' αυτήν των υπολοίπων Ελλήνων που διαβιούσαν ως εθνική μειονότητα στην Οθωμανική αυτοκρατορία.

Επιμέλεια

Καλουτσάκης Αγησίλαος • Φαρσάρη Ελένη